

Голові
разової спеціалізованої вченої ради
Національного університету «Одеська
юридична академія»
доктору юридичних наук, професору
Андронову Ігорю Володимировичу

Рецензія

***Яніцької Інни Анатоліївни, кандидата юридичних наук, доцента, доцента
кафедри цивільного, нотаріального та виконавчого процесу Національного
університету «Одеська юридична академія» на дисертацію Русецької Оксани
Олександрівни «Правовий статус учасників виконавчого провадження»,
поданої на здобуття
ступеня доктора філософії зі спеціальності 081 «Право»***

Актуальність дисертаційного дослідження. Дослідження правового статусу учасників виконавчого провадження набуває особливої наукової та практичної актуальності в сучасних умовах розвитку правової системи України. Це зумовлено тим, що примусове виконання судових рішень є завершальним і водночас ключовим етапом судового процесу, на якому забезпечується реальне відновлення порушених прав та законних інтересів осіб. Саме ефективність виконання рішень визначає рівень довіри громадян і суб'єктів господарювання до судової влади та правосуддя загалом.

Вагомим етапом реформування сфери примусового виконання рішень стало прийняття 2 червня 2016 року Законів України «Про виконавче провадження» та «Про органи та осіб, які здійснюють примусове виконання судових рішень і рішень інших органів». Зазначені нормативно-правові акти започаткували впровадження в Україні інституту приватних виконавців, що є новелою для національної правової системи та відповідає європейським стандартам правосуддя та багато чого іншого.

Незважаючи на наявність цілої низки наукових праць, присвячених окремим аспектам правового статусу учасників виконавчого провадження, можна констатувати, що проблеми, пов'язані із визначенням правового статусу всіх суб'єктів

виконавчого провадження, ще й до нині залишаються малодослідженими. Також необхідно зазначити, що дисертація є першим в українській науці цивільного процесуального права спеціальним комплексним дослідженням теоретичних та практичних проблем правового статусу учасників виконавчого провадження, виконаним на матеріалах оновленого законодавства України.

Відтак, актуальність обраної авторкою теми дисертації «Правовий статус учасників виконавчого провадження» жодних сумнівів не викликає.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації, їх достовірності та новизни зумовлюється належним науковим ступенем та високим рівнем обґрунтованості висновків та результатів дисертаційного дослідження. Структура дисертаційного дослідження визначена його предметом, об'єктом, метою, та відповідає вимогам та визначеним завданням, що отримало втілення в логічно вибудованому матеріалі дослідження та формує враження про комплексність, повноту та завершеність роботи.

Дисертація складається з анотації, вступу, чотирьох розділів, що містять дванадцять підрозділів, висновків, списку використаних джерел і додатків.

Переважна більшість наукових висновків, положень і рекомендацій дисертаційної роботи є достатньо аргументованими, їх достовірність зумовлена тим, що дослідження ґрунтується на широкій джерельній науковій та законодавчій базі. Варто також позитивно оцінити активне використання судової практики в дослідженні, зокрема практики Європейського суду з прав людини, практики Верховного Суду, що дало змогу належно обґрунтувати висновки та пропозиції, зроблені здобувачкою.

Також заслуговує схвалення те, що Оксана Олександрівна аналізує зарубіжних досвід інших країн, наприклад, досліджуючи питання щодо системи виконавчого провадження розглядає зарубіжний досвід таких країни, як: Болгарія, Іспанія, Казахстан, Латвія, Словенія, США, Угорщина, Франція, Швеція (сторінки

62-78); досліджуючи питання правового статусу приватного виконавця, аналізує зарубіжну практику: Литви, Молдови, Польщі, Франції (сторінки 86-103) тощо.

Ознайомлення із науковою працею Оксани Олександрівни Русецької дозволяє прийти до висновку про відсутність у дослідженні привласнення авторства чи чужого твору науки та про відсутність випадків використання у тексті вказаної наукової роботи чужого твору чи його частини без посилання на автора.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Актуальність теми дисертаційного дослідження відповідає науково-дослідному плану кафедри цивільного, нотаріального та виконавчого процесу Національного університету «Одеська юридична академія» «Захист прав людини в порядку цивільного судочинства в цифрову еру» на 2021–2025 рр., що є складовою частиною плану науково-дослідної роботи Національного університету «Одеська юридична академія» «Правове та соціальне життя людини в людиноцентристському вимірі в цифрову еру» на 2021–2025 рр. (державний реєстраційний номер 0122U000266).

Оцінка змісту дисертації, її завершеності в цілому. Практична і теоретична значимість отриманих результатів дисертаційного дослідження.

Структура дисертації обумовлена метою і предметом дослідження. Дисертація складається із анотації, вступу, чотирьох розділів, що містять дванадцять підрозділів, висновків і додатків.

Логічно структуровано зміст розділів роботи, в яких відображено: загально-теоретичні засади суб'єктів виконавчого провадження, правовий статус державних та приватних виконавців; сторони як учасники виконавчого провадження; правовий статус окремих учасників виконавчого провадження. Така структура роботи надає можливість розглянути комплексно правовий статус учасників виконавчого провадження.

Позитивною рисою цієї роботи є також широке використання судової практики з обраної тематики, а також її ґрунтовний науковий аналіз, який дозволив

запропонувати чіткі пропозиції щодо удосконалення виконавчого та процесуального законодавства.

У розділі 1 «Загально-теоретичні засади суб'єктів виконавчого провадження» дисертанткою розглянуто методологію щодо правового статусу учасників виконавчого провадження, а також визначення поняття суб'єктів виконавчого провадження та надана їх класифікація. Розглянуті питання щодо повноважень суду щодо примусового виконання рішень. Авторкою дослідження наголошено, що «суб'єкти виконавчого провадження» є набагато ширшою категорією ніж «учасники виконавчого провадження» та державних, приватних виконавців необхідно віднести до окремої групи, що входять до складу суб'єктів виконавчого провадження, а не до учасників виконавчого провадження. Також позитивної оцінки заслуговує, що дисертантка не відносить суд до кола учасників виконавчого провадження, в силу його правового статусу. Доволі обґрунтованим і цінним є висновок авторки, щодо вдосконалення класифікації суб'єктів виконавчого провадження.

У першому розділі розглянуті питання щодо суб'єктів виконавчого провадження. Авторка обґрунтовано дійшла висновку, що «суб'єкти виконавчого провадження» є набагато ширшою категорією ніж «учасники виконавчого провадження» та державних, приватних виконавців необхідно віднести до окремої групи, що входять до складу суб'єктів виконавчого провадження, а не до учасників виконавчого провадження. Позитивним є схвалення, що О.О. Русецька пропонує віднести до учасників виконавчого провадження орган державної влади, орган місцевого самоврядування, фізичних та юридичних осіб, якщо за їхньою заявою було розпочато судовий процес та ухвалене відповідне рішення, яке підлягає виконанню у примусовому порядку. Також авторка пропонує удосконалити класифікацію суб'єктів виконавчого провадження з урахуванням критерія юридичної заінтересованості у вчиненні виконавчих дій та залежно від правового статусу особи у виконавчому провадженні.

Важливим у теоретичному та практичному аспекті є висновок, що судовий контроль за виконанням судового рішення відповідно до норм процесуального законодавства України є одним із засобів захисту порушених прав, свобод та інтересів сторін виконавчого провадження, оскільки такі порушення вчиняються саме при здійсненні виконання рішень у примусовому порядку, а саме такі порушення здійснюються рішенням, дією або бездіяльністю державного виконавця чи іншої посадової особи органу державної виконавчої служби або приватного виконавця під час примусового виконання судового рішення. У контексті зазначеного авторка аргументує, що суд при здійсненні контролю за виконанням судових рішень, з позиції тлумачення норм процесуального законодавства, при розгляді скарг сторін виконавчого провадження щодо рішень, дій або бездіяльності державного виконавця чи іншої посадової особи органу державної виконавчої служби або приватного виконавця під час виконання судового рішення, відправляє правосуддя та внаслідок чого ухвалює відповідне рішення.

У розділі 2 «Виконавці як обов'язкові суб'єкти виконавчого провадження» проаналізовано систему (модель) виконавчого провадження, правовий статус державного та приватного виконавців.

Слушним та логічним є висновок, що діяльність приватних виконавців щодо примусового виконання рішень, є більш ефективною на відміну від діяльності державних виконавців. Підтримуючи модель змішаної форми примусового виконання рішень, О.О. Русецька вважає за необхідне на законодавчому рівні поступово надати приватним виконавцям більший обсяг повноважень щодо примусового виконання окремих рішень, що належать до виконання тільки державним виконавцям. Та справедливо зазначає, що розширення повноважень приватного виконавця повинно відбуватись поступово, а саме: вже сьогодні, у період воєнного стану, приватні виконавці мають отримати до виконання рішення на користь держави та рішення адміністративних судів, де боржником не виступає держава і після закінчення воєнних дій - рішення про стягнення з державних

комунальних підприємств та вселення і виселення фізичних осіб, натомість рішення ЄСПЛ, рішення про відібрання дітей, рішення щодо неповнолітніх вважаємо за необхідне віднести до компетенції державних виконавців.

Цікавою видається позиція Оксани Олександрівни щодо доцільності розширення кола повноважень помічника приватного виконавця та внесення відповідних зміни до виконавчого законодавства, а саме: надати право помічнику приватного виконавця за його дорученням проводити опис майна боржника та представляти інтереси приватного виконавця в державних органах. Також авторкою детально обґрунтовано позицію, щодо надання послуг констатації фактів приватними виконавцями.

У розділі 3 «Сторони як учасники виконавчого провадження» досліджено правовий статус стягувача, боржника та зловживання правами у виконавчому провадженні. Заслуговує на підтримку висновок, що стягувач та боржник набувають правового статусу з виникненням у них прав та обов'язків у виконавчому провадженні, а саме з моменту відкриття виконавчого провадження. Встановлено, що стягувачем та боржником може також бути фізична особа-підприємець. На підставі зазначених тверджень О.О. Русецька надає визначення понять «стягувач» та «боржник».

Авторка зауважує, що зловживання правами у виконавчому провадженні включає в себе правопорушення учасників виконавчого провадження (сторін їх представників) при примусовому виконанні рішень, що здійснюється всупереч завданню та принципам виконавчого провадження, у формі діяльності або бездіяльності, з метою отримання певної неправомірної вигоди, наслідком якої є вчинення перешкод щодо примусового виконання рішень або неможливості виконання рішень та заподіяння шкоди правам та інтересам інших учасників виконавчого провадження.

Четвертий розділ, «правовий статус окремих учасників виконавчого провадження», присвячений аналізу участі прокурора у виконавчому провадженні,

визначений його правовий статус. Також авторка досліджує правовий статус представника у виконавчому провадженні та інших учасників виконавчого провадження таких як : експерта, спеціаліста, понятих тощо.

Важливими в теоретичному та практичному плані є й інші висновки та пропозиції за дисертаційним дослідженням О.О. Русецької.

Ступінь обґрунтованості висновків, рекомендацій та наукових положень, які сформульовані у дисертації, є достатнім, пропозиції розроблено на належному науково-теоретичному рівні з урахуванням виявлених проблем правозастосування і спрямуванням на забезпечення правової визначеності норм виконавчого провадження та процесуального права, а також єдності правозастосовної практики.

Окремо заслуговує схвалення, що дисертантка провела анонімне опитування приватних виконавців щодо майбутньої системи примусового виконання рішень в Україні (додаток Г).

Теоретичне та практичне значення одержаних результатів дисертаційного дослідження О.О. Русецької полягає в тому, що викладені в дисертації теоретичні положення, висновки та рекомендації можуть бути використані у науково-дослідній діяльності – для подальшого розвитку правової доктрини щодо питань виконавчого провадження; в навчальному процесі – при викладанні навчальних дисциплін «Виконавче провадження», що підтверджується Актами впровадження результатів дисертаційного дослідження у правозастосовній діяльності – при виконанні рішень у примусовому порядку (акти впровадження: від 07 жовтня 2025 року та 09 жовтня 2025 року).

Наукова новизна отриманих результатів. Дисертація Русецької Оксани Олександрівни, є першим в українській науці виконавчого провадження спеціальним комплексним дослідженням теоретичних та практичних проблем правового статусу учасників виконавчого провадження, виконаним на матеріалах оновленого законодавства України.

Дисертація містить низку обґрунтованих теоретичних положень, методичних і прикладних висновків з різним ступенем новизни. Особливу увагу варто звернути на наступні теоретичні положення сформульовані авторкою вперше, а саме: сформульовано єдиний концептуальний підхід до розуміння змісту зловживання правами у виконавчому провадженні як правопорушення учасників виконавчого провадження (сторін, їхніх представників) при примусовому виконанні рішень, що здійснюється всупереч завданню та принципам виконавчого провадження, у формі діяльності або бездіяльності, з метою отримання певної неправомірної вигоди, наслідком якої є вчинення перешкод щодо примусового виконання рішень або неможливості виконання рішень та заподіяння шкоди правам та інтересам інших учасників виконавчого провадження; запропоновано встановити порядок (механізм) притягнення до відповідальності сторін та їх представників за зловживання правами у виконавчому провадженні на законодавчому рівні. А саме: у випадку встановлення зловживання правами стороною її представником щодо виконання рішень суду, виконавець з власної ініціативи або за клопотанням учасників виконавчого провадження звертається до суду, який видав виконавчий документ для притягнення їх до відповідальності. Щодо виконання рішень інших органів (посадових осіб) виконавець звертається до відповідного адміністративного суду в порядку, передбаченому законом. Суд зобов'язаний вживати заходів для запобігання зловживанню правами у вигляді накладення штрафу передбаченим законодавством; запропоновано на законодавчому рівні встановити право пред'явлення виконавчого документа до примусового виконання органами державної влади, органами місцевого самоврядування, фізичними та юридичними особами, з метою захисту прав та інтересів інших осіб, якщо за їхньою заявою було розпочато судовий процес та ухвалене відповідне рішення. Конкретизовано віднести зазначених суб'єктів до учасників виконавчого провадження; запропоновано судовий контроль за виконанням судового рішення розглядати як один із засобів захисту порушених прав, свобод та інтересів сторін виконавчого

провадження, а оскарження рішень, дій або бездіяльності виконавців та посадових осіб органів державної виконавчої служби - як здійснення правосуддя судом; доведено необхідність віднести помічника приватного виконавця до інших учасників виконавчого провадження; доведено необхідність розширення суб'єктного складу осіб, які мають право заявляти відводи виконавцю, і наділити таким правом прокурора.

Дисертації притаманні і інші висновки, зроблені О.О. Русецькою в результаті дослідження. У висновках, що містяться у дисертаційному дослідженні, дисертантка чітко та повно, в логічній послідовності, виклала основні здобутки власного дослідження.

Повнота викладу положень дисертації в роботах, опублікованих автором. Основні положення, висновки та пропозиції, що містяться в дисертації, відображено в 4 наукових статтях, які опубліковано в наукових фахових виданнях, перелік яких затверджено МОН України, а також у 5 тезах доповідей на науково-практичних конференціях та у 2 інших публікаціях, що додатково висвітлюють основний зміст дисертації.

Дискусійні положення дисертації та зауваження щодо її змісту. Дисертації притаманні і деякі зауваження та дискусійні положення.

По-перше, О.О. Русецька у дисертації підтримує модель змішаної форми примусового виконання рішень, та пропонує на законодавчому рівні поступово надати приватним виконавцям більший обсяг повноважень щодо примусового виконання окремих рішень, що належать до виконання тільки державним виконавцям. Та зазначає, що «розширення повноважень приватного виконавця повинно відбуватись поступово, а саме: вже сьогодні, у період воєнного стану, приватні виконавці мають отримати до виконання рішення на користь держави та рішення адміністративних судів, де боржником не виступає держава і після закінчення воєнних дій - рішення про стягнення з державних комунальних підприємств та вселення і виселення фізичних осіб, натомість рішення ЄСПЛ,

рішення про відібрання дітей, рішення щодо неповнолітніх вважаємо за необхідне віднести до компетенції державних виконавців». Однак, у роботі відсутня аргументація чому саме необхідно залишити за державними виконавцями виконання таких рішень, як: рішення про стягнення з державних комунальних підприємств та вселення і виселення фізичних осіб, натомість рішення ЄСПЛ, рішення про відібрання дітей, рішення щодо неповнолітніх вважаємо за необхідне віднести до компетенції державних виконавців. Тому хотілось би почути точку зору авторки, щодо залишення виконання вищезазначених рішень тільки за державними виконавцями.

По-друге, необхідно зазначити, що позитивним є те, що авторка у роботі пропонує доповнення, зміни до чинного законодавства, що спрямовані на визначення правового статусу помічника приватного виконавця та пропонує розширити коло повноважень помічника приватного виконавця, а саме: надати право помічнику приватного виконавця за його дорученням проводити опис майна боржника та представляти інтереси приватного виконавця в державних органах. Однак, вважаємо, що О.О. Русецької при дослідженні цього питання необхідно було приділити увагу не тільки щодо прав помічника а й детальніше прописати обов'язки та відповідальність саме помічника приватного виконавця (незважаючи на те що абсолютно всю відповідальність несе приватний виконавець) в той же час є завідомо неправомірні дії помічника, що потребують встановлення певної відповідальності.

По-третє, пропозиція щодо запровадження адвокатської монополії у виконавчому провадженні, а також надання повноважень на представництво виключно особам, які здійснювали представництво у малозначних справах у судах, не узгоджується з положеннями інших нормативно-правових актів, у яких закріплено загальні умови та принципи здійснення представництва. Така невідповідність законодавчого регулювання може спричинити правову колізію та ускладнити реалізацію процесуальних прав учасників виконавчого провадження.

Крім того, обмеження кола представників у виконавчому провадженні потенційно створює ризики звуження обсягу прав сторін виконавчого провадження, зокрема права на ефективний захист та вільний вибір представника.

Вищенаведені спірні положення мають дискусійний характер і не впливають на високий рівень дисертації, що рецензується.

Висновок щодо відповідності дисертації встановленим вимогам. Дисертаційне дослідження О.О. Русецької на тему «Правовий статус учасників виконавчого провадження» відповідає нормативним вимогам, зокрема, Порядку підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у закладах вищої освіти (наукових установах), затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 23.03.2016 року № 261, та Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12.01.2022 року № 44. Оформлення дисертації відповідає вимогам, затвердженим наказом Міністерства освіти і науки України від 12.01.2017 року № 40. Порухень академічної доброчесності, зокрема ознак академічного плагіату, самоплагіату, фабрикації, фальсифікації, в дисертації та наукових працях здобувачки, в яких представлено результати дисертації, не виявлено.

ЗАГАЛЬНИЙ ВИСНОВОК

Дисертація Русецької Оксани Олександрівни на тему «Правовий статус учасників виконавчого провадження» відповідає спеціальності 081 «Право» та вимогам Порядку підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у закладах вищої освіти (наукових установах), затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 23 березня 2016 р. № 261 (зі змінами), Вимогам до оформлення дисертації, затвердженим наказом Міністерства освіти і науки України від 12 січня 2017 р. № 40 (зі змінами від 31 травня 2019 р. № 759) та Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової

спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 р. № 44 (зі змінами), а її авторка – Русецька Оксана Олександрівна за умови успішного захисту заслуговує на присудження ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 «Право».

Рецензент:

**кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри цивільного, нотаріального
та виконавчого процесу Національного
університету «Одеська юридична академія»**

Інна ЯНІЦЬКА